

POLITIKA, A NE LINGVISTIKA*

Društvena i ekonomska postbrionska renesansa, čije vrijeme upravo teče, otvorila je sve mogućnosti da se evoluirao tamo gdje se zaostajalo, da se izgode nesporazumi čiji su korijeni bili skriveni, da se gradi svima zajednička i svima pripadajuća ravnopravnost. Živimo u uvjerenju da nikad nije bilo boljeg historijskog momenta za puni procvat Socijalističke Republike Hrvatske u okvirima jugoslavenske zajednice. Nikad boljeg, u materijalnom pogledu, ali i nacionalnom i kulturnom. Iz istih razloga i na istoj osnovi su perspektive i svih ostalih naroda i republika. U prvom redu, čak isključivo, zato što je socijalizam kao društveni odnos dobio na snazi i u punom je zamahu da razriješi sve nestabilne, kritične i stagnantne tačke kojih je neizbježno bilo svih ovih poslijeratnih godina.

»Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika« tvrdi suprotno mnogim formulacijama koje sadrži, izborom trenutka u kojem je objavljena i načinom na koji je ubačena. To je prva i najvažnija činjenica zbog koje cijeli posao i neposredna akcija uže grupe inicijatora na njemu angažiranih zaslužuje samo negativnu ocjenu.

* »Vjesnik«, god. XXVII., br. 7213., 19. ožujka 1967., str. 5. [Prilog »Panorama tjedna«] Istoga dana taj je komentar prenio dio dnevnika iz drugih jugoslavenskih sredina, npr. »Borba« (god. XXXII., br. 75., str. 4.) i »Politika« (god. LXIV., br. 19 200, str. 8.)! U prijevodu na slovenski (»Politika, ne pa lingvistika«) zajedno s »Deklaracijom« objavilo ga je ljubljansko »Delo« 21. ožujka 1967., str. 5.

Kome je potrebno da se upravo u ovo vrijeme pojavi s jednom dramatično intoniranom deklaracijom o ugroženosti hrvatskog književnog jezika kad su u jeku konkretni napori da se slučajevi praktične ignorancije u nekim institucijama i na nekim punktovima ne samo osude već i potpuno odstrane? Pokušat ćemo na to pitanje odgovoriti slijedećim (!).

Prije svega, sve što se dosad reklo o jeziku, reklo se u Novosadskom dogovoru, reklo se u našoj lingvističkoj nauci. Ustav SFRJ samo je odrazio to stanje. Opću suglasnost hrvatskih, srpskih i crnogorskih lingvista, književnika i javnih radnika, demokratičnost donošenja zaključaka potvrđuju dokumenti objavljeni na ovoj strani.

Ako se danas, evolucijom prilika, iskustvom pozitivne ili negativne prakse o tome želi naučno diskutirati, onda čitava društvena i politička atmosfera i nikakve društvene snage tome ne stoje na putu, pa nema ni potrebe udarati u otvorena vrata. A način kako spomenuta Deklaracija želi otvoriti tu diskusiju izaziva opravdano nepovjerenje.

Na čelu bitke za daljnje produbljivanje nacionalnih odnosa i ravnopravnosti jezika stajao je i stoji Savez komunista Jugoslavije i Hrvatske. Tko je u ovom trenutku dao društvu brionske zaključke, inicirao reformu materijalnih i društvenih odnosa i svih drugih društvenih relacija koje iz te čvrste osnove proizlaze – na to je lako odgovoriti i pružiti argumente. Zašto je onda Deklaracija pripremana, sugerirana i sastavljena u punoj tajnosti? Nitko od političkih faktora SR Hrvatske nije u tom pogledu bio obaviješten, konzultiran ili pozvan na diskusiju.

To sudjelovanje traži se na osnovi faktičkih rezultata u borbi za stvarnu ravnopravnost hrvatskog naroda, za njegova socijalna i nacionalna prava, pa time i jezik. Onaj koji zaboravlja stvarne doprinose, u stvarnim bitkama, svojata za sebe aureolu borca koju nije zaslužio ili je samo djelomično zaslužuje. A kome i za što trebaju izmišljene zasluge?

Zato je uvjeravanje niza uglednih lingvističkih i naučnih institucija da stave svoj potpis na Deklaraciju i iznenadno objavljivanje njezina teksta politička, a ne lingvistička ili kulturna akcija, želja da se nametne politika svršenih činova.

I dalje, zašto su sastanci svih uglednih institucija potpisnica Deklaracije bili skriveni od očiju javnosti? Tek na kraju, na plenumu Društva književnika Hrvatske, stvar je procurila u javnost. Čemu takav postupak, nastojanje da se sve pripreme sakriju i onda s gotovim činom upozna široka javnost, štampa, političke organizacije i svi ljudi u čijem je, navodno, osnovnom interesu spomenuta Deklaracija.

Neke formulacije, uz već spomenutu metodu i izbor trenutka, ne mogu izazvati ništa drugo, već isto tako ekstremne reakcije na drugoj strani, koje samo ometaju borbu progresivnih snaga ovog društva za socijalistički i demokratski razvoj zajednice, a koje snage daju i punu garanciju slobodi i ravnopravnosti svakog naroda i narodnosti. Jugoslavije, pa prema tome i Hrvatske.

Vjerujemo da mnogi od potpisnika nisu vodili računa o još nekim političkim implikacijama. Što znači uopće govoriti »da službenici, nastavnici i javni radnici, bez obzira otkuda potjecali, službeno upotrebljavaju književni jezik sredine u kojoj djeluju«, a mimoići činjenicu zajedničkog života Hrvata i Srba u SR Hrvatskoj? Treba reći da nema slobode i ravnopravnosti hrvatskog naroda u Jugoslaviji bez pune slobode i ravnopravnosti Hrvata i Srba u Hrvatskoj, a to nam je više puta pokazala čitava naša zajednička historija. Suprotno se čini baš tom Deklaracijom u trenutku kad se upravo u Hrvatskoj ide za tim da se ne samo u načelu nego i do kraja praktično realiziraju ista prava talijanske i drugih narodnosti u Hrvatskoj. Samo na toj osnovi mogu se graditi odnosi u cijeloj Jugoslaviji.

Ravnopravnost hrvatskog jezika principijelno je i praktično formulirao Ustav. Činjenica je da svi službeni akti Savezne skupštine

moraju imati, i imaju, svoju hrvatsku književnu varijantu, i za to postoji jedna od četiri ravnopravne komisije za autentične tekstove na čelu sa jednim poznatim hrvatskim književnikom.

To ne znači, međutim, da se u provođenju ustavnih načela o ravnopravnosti ide uvijek na zadovoljavajući način i da u međunacionalnim odnosima nema još problema i teškoća. Ali, rješavanju tih problema najmanje pridonose nacionalistički ispadi. Ekstremni postupci čine da se šovinizam, jedan ili drugi, uzajamno hrane i podstiču. Ako se zaboravi položaj i ravnopravnost Srba u Hrvatskoj, onda se ne može ne uspjeti u konačnoj likvidaciji takvih povampirenih duhova prošlosti koje ovaj socijalizam svakim danom svog postojanja kompletno negira. Ili što hoće beogradski »Jež« insinucijama na račun Krležinih ideja koje su bile zastava naprednih generacija ravno prije pola stoljeća? Mogli bismo navesti i slučaj s posljednjeg sastanka redakcije Rječnika suvremenog hrvatskosrpskog (srpskohrvatskog) jezika. Kad je traženo da se u nabranju naroda što se tim jezikom služe navedu i Crnogorci prof. M. Stevanović i Ž. Milisavac tvrdili su kako Crnogorci nisu narod. Ž. Milisavac, sekretar Matice srpske, čak je izjavio: »Budete li i vi postavljali problem Crnogoraca kao posebnog naroda, mi ćemo tražiti da se i Dalmatincima prizna status posebnog naroda!«* Ili, u »Prilozima za književnost, jezik, istoriju i folklor« štampanim 1966. u Izdavačkom poduzeću »Rad« iz Beograda, objavljeno je pismo upućeno još 1904. iz Beograda u Dubrovnik, u kome se sugerira da je Dubrovnik srpski grad.

* Nakon što je spomenuto u ovome komentaru, pismo Matice hrvatske Upravnom odboru Matice srpske u vezi s predgovorom Rječniku hrvatskosrpskoga / srpskohrvatskoga književnog jezika, zajedno s reakcijama Mihaila Stevanovića i Živana Milisavca, »Vjesnik« je objavio u nedjelju 26. ožujka 1967., str. 4. Tako je (istoga dana!) postupilo i uredništvo »Borbe« (str. 8.). V. i članak I. Zidića »Kratko pamćenje (na braniku domovine)«, »Kolo: časopis za kulturu i umjetnost«, nova serija, god. VII., br. 6. (lipanj 1967.), str. 587.-598.

Ali to su ispadi. Svi oni koji su zainteresirani za istinsku ravnopravnost i bratstvo naroda Jugoslavije, moraju se od njih ograditi i osuditi ih. Problemi jezika naroda Jugoslavije stvar su naučnih rasprava. Tome protivrjeći političkom ambicijom prožeta »Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika«. Radi se o političkoj diverziji čiji krajnji efekt može biti samo štetan po stvarne interese hrvatskog naroda.